

‘सकलकलं पुरमेतज्जातं संप्रति सुधांशुबिम्बमिव ।’

इत्यादौ चोपमायां विद्यमानायामपि श्लेषस्यैतद्विषयपरिहारेणासंभवाद् एषां च श्लेषविषयपरिहारेणापि स्थितेरेतद्विषये श्लेषस्य प्राधान्येन चमत्कारित्वप्रतीतिश्च श्लेषेणैव व्यपदेशो भवितुं युक्तः । अन्यथा तद्व्यपदेशस्य सर्वथाभावप्रसङ्गाच्चेति ॥

अत्रोच्यते—न तावत्परमार्थतः श्लेषस्यालंकारान्तराविविक्तविषयता ‘येन ध्वस्त—’ इत्यादिना विविक्तविषयत्वात् । न चात्र तुल्ययोगिता, तस्याश्च द्वयोरप्यर्थयोर्वाच्यत्वनियमाभावात् । अत्र च माधवो-
माधवयोरेकस्य वाच्यत्वनियमे परस्य व्यङ्ग्यत्वं स्यात् ।

किं च । तुल्ययोगितायामप्येकस्यैव धर्मस्यानेकधर्मिसंबन्धितया प्रतीतिः । इह त्वनेकेषां धर्मिणां पृथक्पृथग्धर्मसंबन्धितया । ‘सकलक-

कामपक्षे—स्नेच्छं यथेष्टमुपजाताः संभवन्तो विषया लक्ष्याणि यस्य सः । देहीति शरीरीति वक्तुं योग्यतां न याति न प्राप्नोति । मार्गणशतैः शरसमूहैः मोहान्मोहं विधाय । अशरीरोऽपि संभवद्बहुलक्ष्योऽपि कस्मैचिन्मार्गणशतैर्दुःखं ददाति । लक्ष्येषु विभज्य यदि शरान् क्षिपेत्तदा एकस्य वेधने शरशतासंभवाद्दुःखातिशयो न भवतीति भावः । अत्र स्मरस्योपमानत्वेनाप्राकरणिकत्वम्, राज्ञ उपमेयत्वेन प्राकरणिकत्वम् ॥ दीपके इति । विद्यमानेऽपीति लिङ्गविपरिणामेनान्वयः ॥ सकलकलं क्रोलाहलसहितम् । अथ च सकला समग्रा कला यस्य तादृशम् ॥ एतद्विषयेति । तुल्ययोगितादिविषये इत्यर्थः । एषां तुल्ययोगितादीनाम् ॥ अन्यथा एतद्विषये श्लेषानङ्गीकारे ॥ एतन्मते दोषं प्रदर्श्य सिद्धान्तमाह—अत्रोच्यत इति । विविक्तविषयत्वात् अलंकारान्तरपृथक्कृतविषयत्वात् । अत्र ‘येन ध्वस्त—’ इत्यादिश्लेषविषये । तस्यास्तुल्ययोगितायाः । एतद्दीपकस्याप्युपलक्षणम् । अर्थयोर्वाक्यार्थयोः । वाच्यत्वनियमाभावादिति । एकस्य वाच्यत्वनियमादिति तात्पर्यार्थः । न च ‘वैकाः स्वभावमधुरा बहन्त्यो रागमुल्वणम् । दृशो दूत्यश्च कर्षन्ति कान्ताभिः प्रेषिताः प्रियम् ॥’ इत्यादौ तुल्ययोगितायां द्वितीयार्थस्यापि वाच्यत्वेन कथमेकस्यैव वाच्यत्वमिति वाच्यम् । ये तु ‘दुर्गालङ्घितविग्रहः—’ इत्यादौ (६१५.) पदपरावृत्त्या द्वितीयार्थस्यापि वाच्यत्वमङ्गीकुर्वन्ति, तेषां मत इत्यर्थः । अत्र चेति । ‘येन ध्वस्त—’ इत्यादौ तुल्ययोगितानुरोधेनैकस्य वाच्यत्वनियमो वाच्यस्तथा सत्यपरस्य व्यङ्ग्यत्वापत्त्या श्लेषस्य विषयो न स्यादिति भावः ॥ ननु पदपरावृत्तिपक्षे द्वयोरप्यर्थयोर्वाच्यत्वमत आह—किं चेति । इह तु श्लेषे तु । पृथक्पृथग्धर्मसंबन्धितया प्रतीतिरित्यन्वयः । अलंकाराणां यो यत्प्रतीतिजन्यप्रतीतिविषयः स तद्वाध्य इति नियमाभिप्रायेण श्लेषस्य वाच्यत्वमुपमायां प्रसह्य निषेधयति—सकलकल-

१. ‘इह तु’ क. ख. २. ‘संबद्धतया’ घ. ३. ‘संबद्धतया’ ब. ४. ‘दोषं सिद्धान्तमप्याह’ इति पुल्लिङ्गान्तरे. ५. (रक्ता) इति मुद्रितपुल्लिङ्गे. ६. ‘पदपरामर्श—’ इत्यधिकं पुल्लिङ्गान्तरे.